

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ У ФРАЗЕОЛОГІЇ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

У статті викладено результати зіставного дослідження фразеологічних одиниць із значенням невербальних засобів спілкування у польській та українській мовах

Ключові слова: фразеологічна одиниця, невербальні засоби, семантична група, мовна система, соматичний компонент.

У лінгвістиці останніх часів, та й не тільки останніх, багато уваги приділяється порівняльній фразеології. Одним із найцікавіших та вартих опрацювання є питання невербальних засобів спілкування у фразеології різних мов. Невербальна комунікація відіграє величезну та незамінну роль у процесі інтерперсонального спілкування, яке, у свою чергу, спричиняє появу у співрозмовника певних думок та інтенцій, тобто емоційно-чуттєвих станів. Більшість дослідників вважає, що вербальний канал передає інформацію, а невербальний – відчуття, емоції, погляди тощо. Міміка, дотик, експресія погляду, жести виражають наш настрій, ставлення до співбесідника, відчуття. Дуже часто жести позначають значно більше, ніж слова, особливо у світі політики. Так, наприклад, відомими стали знак перемоги Черчіля або неввічлива поведінка Валенсі у 1995 році, коли під час бесіди з Квасневським він не подав останньому руки, кажучи: «Подати я Вам можу ногу». Можна сказати, що дослідження над невербальною поведінкою почалися з праці Ч. Дарвіна «Вираження емоцій у людини і тварин», виданої у 1872 році. З того часу проведено багато досліджень у цій галузі. На сьогодні ж невербальні засоби спілкування є об'єктом різних наукових сфер. Проте треба зазначити, що у сучасному житті постійно з'являються нові засоби комунікації, деякі зникають, що потребує подальшого вивчення.

Значна кількість фразеологічних одиниць (далі – ФО) на позначення невербального спілкування пов'язана з соматизмами. За висловом Ф. Чермака: «Ставлячи питання про взаємозалежність між ідіомами і головним компонентом, який бере участь в їхньому творенні, можемо дійти висновку, що дійсно старанне порівняння цих елементів у різних мовах може дати цікаві результати та сприяти пошукам глибших реляцій» [1, 230]. Слід зазначити, що під час проведення дослідження постала проблема класифікації ФО. У дослідженні на підставі проаналізованого фактичного матеріалу нами обрана

класифікація поділу фразеологізмів на шість головних семантичних груп: ФО, які характеризують емоції людини, серед них ми вирізили дві групи: 1) емоції, пов'язані з вартостями; 2) емоції, пов'язані з пізнанням. Другу групу становлять ФО, які характеризують риси характеру людини, її переваги та недоліки, до третьої групи віднесені ФО, які мають суто інформаційну та комунікативну роль, четверта та п'ята групи – це ФО на позначення духовного стану людини, ситуацій, у яких вона перебуває, та власне ставлення до інших осіб.

Нами було виділено 226 фразеологічних одиниць на позначення невербальних засобів спілкування в польській та 224 – в українській мові. Джерелом мовного матеріалу послужили: «Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami» [2], «Słownik frazeologiczny z Bralczykiem» [3], «Lidské tělo v české a polské frazeologii a idiomatice» [4], художня творчість польських письменників та переклади іноземних авторів на польську мову. Український матеріал було взято зі «Словника фразеологічних синонімів» [5], «Фразеологічного словника української мови: у 2 книгах» [6], «Фразеологічного словника української мови» [7], «Словника фразеологізмів української мови» [8]. Крім того, до уваги брали і «Фразеологический словарь русского языка» [9].

Фразеологічні одиниці першої групи були поділені на дві підгрупи залежно від типу емоцій, які вони позначають: емоції вартостей та емоції, пов'язані з інтелектуальним пізнанням. Таким чином, до першої підгрупи були віднесені фразеологізми на позначення злості (гнів, незадоволення, задрість, лють), смутку (розпач), страху, задоволення (любов), здивування та сорому. Друга підгрупа є значно вужчою, ніж перша, й об'єднує тільки фразеологізми на позначення двох видів емоцій: зацікавленості та незацікавленості.

1.1.1. ЗЛІСТЬ: укр. *затиснути кулаки, цідити крізь зуби, скреготати зубами, нахмурити*

брови, кусати губи, бити ногами об підлогу, показувати зуби, шкiрнути зуби, вискалити зуби;

польськ. *zaciśnąć pięści, cedzić, mówić przez zęby, zgrzytać zębami, zmarszczyć, chmurzyć brwi, przygryzać wargi, tupać nogami, pokazać zęby.*

1.1.2. ГНІВ: укр. іскри з очей сипляться, колоти очима, кресати очима, метати громи з очей, спопеляти очима, надувати губи, очі метаяють блискавиці, дивитися вовком, бісом, чортом, дивитися так, що аж молоко кисне, поглядати бісом, дивитися спідлоба, міряти очима, поглядом, бити кулаком по столі, зморщитися;

польськ. *miotać iskry z oczu, mieć wzrok bazyliuszka, miotać pioruny z oczu, przeszywać kogoś oczami, wydać wargi, ktoś sypie z oczu błyskawice, patrzeć wilkiem, bykiem, patrzeć spode łba, zmierzyć kogoś wzrokiem od stóp do głów, uderzyć pięścią w stół, zmarszczyć czoło, z marszem na czole.*

1.1.3. НЕЗАДОВОЛЕННЯ: укр. очі рогом, блимнути очима, дивитися косо, дивитися зизим оком, дутти губи, копилити ніс, поглядати скося, робити кислу міну, скривити кислу міну,

польськ. *patrzeć na kogoś złym okiem, patrzeć na kogoś krzywym okiem, patrzeć na kogoś zezem, wydać wargi, kręcić na coś nosem (głową), patrzeć na kogoś koso, bokiem, zrobić kwaśną minę, skrzywić się.*

1.1.4. ЗАЗДРИСТЬ: укр. ковтати слину, очі у когось завидуючі;

польськ. *zzielenieć z zazdrości, przelknąć ślinkę.*

1.1.5. ЛЮТЬ: укр. показати кулак, вхопитися за пояски, аж піна з рота скаче, погладити по спині, почесати спину, підняти на когось руку, кров ударила в лице;

польськ. *pogrozić pięścią, rzucić się na kogoś z pięściami, toczyć pianę z ust, dać w mordę, po nosie, w pysk, w rzy, chwycić kogoś za kudły i wyrzucić, podnieść na kogoś rękę, krew zalewa twarz, przyłożyć pięść pod nos.*

З проаналізованих 41 одиниці української та 37 фразеологізмів польської мови впливає, що головними соматичними компонентами у складі фразеологізмів, які виражають злість та пов'язані з нею емоції, є очі (17 ФО в українській мові та 11 ФО польської мови), рука (кулак) (відповідно, 6 і 8 ФО) та зуби (5 і 3 ФО).

1.2.1. СМУТОК: укр. опустити голову, повісити голову, повісити ніс, кивати головою, нахмурити лоб, тремтять сльози на очах, очі не просихають у когось, очі зайшли сльозами, обсушити сльози;

польськ. *spuścić oczy ku ziemi, zwiesić głowę, spuścić nos na kwintę, pokiwać nad kimś głową, chmurzyć czoło, iść nabiegają komuś do oczu, iść zakręciły się komuś w oczach, wypłakać oczy, oczy komuś wilgotnieją, wykrzywić usta w podkówkę, mi-na komuś rzędzie.*

1.2.2. РОЗПАЧ: укр. ухопитися руками за голову, братися за голову, заламати руки, битися головою об стіну, бити об поли руками, рвати на собі волосся, блукати очима, зводити руки й очі до неба;

польськ. *złapać się za głowę, zalać rękę, walić głową w mur, wyrwać sobie włosy z głowy, składać rękę, błędzić oczami, wznieść oczy.*

Смуток та розпач найчастіше виражаються очима (4 ФО в українській та 7 ФО у польській мовах), головою (відповідно, 6 і 4 ФО) та руками (4 і 2 ФО).

1.3.1. СТРАХ: укр. волосся дибки стало, волосься в'яне, полотніти,

польськ. *włosy stanęły dęba, włos się jeży, zblednąć jak ściana, kolana się pod kimś uginają, łydki komuś drzą.*

Як в українській, так і у польській мові страх найчастіше виражається ФО із соматичним компонентом волосься.

1.4.1. ЗАДОВОЛЕННЯ та ЛЮБОВ: укр. погладжувати бороду, терти долоні, облизувати губи, очі горять, грають, іскорки в очах заміготили, за боки хапатися, вхопитися за живіт, повиснути на шиї, носити на руках;

польськ. *pogładzić się po brodzie, zacierać ręce, oczka się komuś świecą, śmieją, jaśniejają, uśmiechać się pod nosem, robić coś z uśmiechem na ustach, na ustach igrał mi uśmiech, brać się, chwycić się za boki, uderzać po udach, rzucać się komuś na szyję, uśmiechać się pod wąsem, pieścić kogoś oczyma, nosić kogoś na rękach.*

З проаналізованих 21 ФО (9 в українській та 12 у польській мовах), які виражають задоволення та любов, впливає, що не існує окремого соматизму, який би регулярно використовувався для вираження зазначеного типу емоцій.

1.5.1. ЗДИВУВАННЯ: укр. за голову взятися, очі на лоб лізуть, очі мало не вискакують з голови, робити великі очі, дивитися великими очима, брови полізли на лоба, слухати з розкритим ротом, витріщити очі, ударити об поли руками;

польськ. *złapać się za głowę, oczy wylazły z orbit, oczy wylazły na wierzch, komuś z głowy, robić wielkie, okrągłe oczy, słuchać z otwartymi ustami, przecierać oczy, wytrzeszczać oczy, wybaluszać ga-ły, wywalać ślepią, kręcić głową, patrzeć osłupiały-mi oczami.*

З-поміж 10 проаналізованих нами українських ФО, які виражають здивування, у 5 головним соматичним компонентом є очі. У польській мові цей показник значно вищий, він становить 9 одиниць з 11 проаналізованих.

1.6.1. СОРОМ: укр. вбирати голову в плечі, кліпати очима, не знати куди подіти очі, ховати очі, опускаючи очі, червоніти як калина, мак, рак, відвести очі, встротити очі в землю, рити очима землю, ніс під себе;

польськ. *bać się, nie śmieć komuś spojrzeć w oczy, spuścić wzrok, czerwienić się po korzonki włosów, jak rak, odwrócić oczy, wlepić oczy w ziemię, pragnąć zapaść się pod ziemię.*

Найуживанішим компонентом, який виступає у ФО, що виражають сором, є очі (8 з 11 в українській мові та 4 з 6 в польській мові).

1.7.1. ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ: укр. *не могли віді- рвати очей від чогось,*

польськ. *oczy się komuś do czegoś zaświeciły, nie tós oczu od kogoś oderwać, wyciągnąć szyję.*

1.7.2. НЕЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ: укр. *відмахну- ти рукою, позіхати в кулак;*

польськ. *tachnąć ręką, ziewać od ucha do ucha.*

Фразеологічні одиниці, що характеризують риси характеру людини, поділені на дві групи. Першу складають ФО з позитивним забарвлен- ням (обережність, працьовитість, привітність, щирість, пильність, стійкість), другу – ФО з не- гативним забарвленням (хтивість, брехливість, облудність, вибагливість, надокучливість, неу- важність, боягузтво, ледарство, нетерпіння).

2.1.1. ОБЕРЕЖНІСТЬ: укр. *взяти очі в руки, дивитися з озирками;*

польськ. *mieć oczy szeroko otwarte, patrzeć komuś na palce.*

ПРАЦЬОВИТІСТЬ: укр. *закачувати рукава;*

польськ. *zakasać rękawy.*

2.1.3. ПРИВІТНІСТЬ: укр. *з розкритими оби- ймами, подати комусь руку, стиснути комусь руку, широко посміхатися,*

польськ. *czekać na kogoś z otwartymi ramionami, podać sobie rękę, podać komuś rękę, pocałować kogoś w rękę, w dłoń, uścisnąć komuś dłoń, szeroki uśmiech.*

2.1.4. ЩИРІСТЬ: укр. *бити себе в груди, з ру- кою на серці, відкрито глянути в вічі;*

польськ. *bić się w piersi, z ręką na sercu, spojrzeć głęboko w oczy.*

2.1.5. ПИЛЬНІСТЬ: укр. *не зводити очей, очі когось пронизують наскрізь, жадібно поїдати очима, проводжати когось очима, упитися очи- ма, вести за кимось оком, не відводити погляду;*

польськ. *nie odrywając oczu, prześwidrować, przeniknąć kogoś wzrokiem, pożerać oczyma, odprowadzić kogoś wzrokiem, utkwić, utopić w kimś spojrzenie, śledzić kogoś oczami, nie spuszczać kogoś z oka.*

2.1.6. СТІЙКІСТЬ: укр. *оком не моргнути і вусом не вести, зібратися в кулак;*

польськ. *bez mrugnienia okiem, wziąć się w garść.*

Загалом було проаналізовано 19 ФО на по- значення позитивних рис людини в українській та 21 у польській мовах. Можна стверджувати, що головним соматичним компонентом (11 ФО українській мові) є око, а у 5 ФО – рука. У поль-

ській фразеології ситуація подібна – 9 ФО пов'язані з оком, а 6 – з рукою.

2.2.1. ХТИВІСТЬ: укр. *слина котиться, те- че, набігає;*

польськ. *ślinka komuś cieknie, ręce się trzęsą na widok czegoś.*

2.2.2. БРЕХЛИВІСТЬ: укр. *робити з писка халяву;*

польськ. *unikać czyjegoś wzroku.*

2.2.3. ОБЛУДНІСТЬ: укр. *робити добру міну при поганій грі, робити серйозне обличчя, роби- ти кам'яне обличчя;*

польськ. *robić coś z miną niewiniątka, robić dobrą minę do złej gry, robić poważną minę, mieć kamienną twarz, mieć twarz pokerzysty.*

2.2.4. НАДОКУЧЛИВІСТЬ: укр. *вішатися на шию, притиснути до стіни, бігати хвостом за кимось;*

польськ. *włazić komuś na głowę, przycisnąć ko- goś do muru, chodzić za kimś jak cień, krok w krok.*

2.2.5. НЕУВАЖЛИВІСТЬ: укр. *кидати оком, оббігти поглядом, ковзати поглядом, стрибати очима, очі розбігаються;*

польськ. *rzucić spojrzenie, omieść kogoś wzrokiem, przebiec, przelecieć coś oczami, patrzeć kątem oka, jednym okiem.*

2.2.6. БОЯГУЗЛИВІСТЬ: укр. *ховатися за чу- жжі спину;*

польськ. *chować się za czyimiś plecami, schodzić komuś z oczu, z drogi.*

2.2.7. ЛЕДАРСТВО: укр. *колупати в носі, тинятися з кутка в куток, пальцем не кивнути, пальцем не ворухнути, пальцем не приторкати- ся до чого, лежати лежнем, руки в брюки, на- вить оком не моргнути, палець об палець не вда- рити;*

польськ. *dlubać w nosie, nawet palcem nie kiwnąć, nie ruszyć, leżeć plackiem, założyć rękę za pas, nawet okiem nie mrugnąć.*

2.2.8. НЕТЕРПІННЯ: укр. *переступати з но- ги на ногу, тарабанити пальцями;*

польськ. *przestępować z nogi na nogę, bębnić palcami, siedzieć jak na szpilkach.*

З досліджених 25 ФО в українській та 25 у польській мовах на позначення людських недо- ліків, по 6 ФО містять компонент *очі*, 4 в україн- ській та 5 у польській мові – компонент *обличчя*, 5 в українській та 2 у польській мові – соматизм *палець*.

Третя група – найменша з усіх, її складають ФО, які позначають передачу інформації та ма- ють звертально-спонукальний характер: прохан- ня, заперечення, відмова, згода, схвалення.

ПРОХАННЯ: укр. *стукати у двері, з про- стягнутою рукою;*

польськ. *wyciągać do kogoś rękę, złożyć rękę.*

ЗАПЕРЕЧЕННЯ: укр. *покрутити головою;*

польськ. *pokręcić głową.*

3.1.3. ВІДМОВА: укр. *відмахнути рукою, думля тобі під ніс!*, комбінація з трьох пальців, *дати гарбуза*;

польськ. *machnąć ręką, pokazać figę, podać czarną polewkę, dać kosza*.

ЗГОДА: укр. *хитати головою*;

польськ. *skinąć głową*.

СХВАЛЕННЯ: укр. *гладити по голівці, плескати в долоні*;

польськ. *rogłaskać po głowie, przyklasnąć komuś, poklepać kogoś po ramieniu*.

В усіх наведених 10 ФО в українській та 11 у польській мовах бачимо, що інформація найчастіше передається рукою (5 ФО в українській та 4 у польській мовах) або головою (по 2 фразеологізма в українській та польській мовах).

До четвертої групи залучені ФО, які відображають духовний стан людини та її почуття в даний момент, тобто: байдужість, нерозуміння, безпорадність, хвилювання, задума, збудження, напруження, полегшення, гордість, впевненість, розчарування.

4.1.1. БАЙДУЖІСТЬ: укр. *склавити руки, згортати руки, опустити руки, махнути рукою*;

польськ. *z założonymi rękoma. opuścić ręce. machnąć ręką*.

4.1.2. НЕРОЗУМІННЯ та БЕЗПОРАДНІСТЬ: укр. *розводити руками, знизувати плечима, дивитися як баран на нові ворота*;

польськ. *rozłożyć ręce, wzruszyć ramionami, patrzeć jak cielę na malowane wrota, podrapać się po łbie, po głowie, za uchem*.

4.1.3. ХВИЛЮВАННЯ: укр. *очі бігають, гризти нігті*;

польськ. *obgryzać paznokcie*.

4.1.4. ЗАДУМА: укр. *брати голову в руки, чухати потилицю, лоб*;

польськ. *skrobać się, drapać się po głowie, podeprzeć, potrzeć czoło*.

4.1.5. ЗБУДЖЕННЯ: укр. *очі горять, бігати очима, стрибати очима, зірватися на рівні ноги, дертися на стіну*;

польськ. *oczu się u kogoś do czegoś zapaliły, ktoś ma rozbiegane oczy, zerwać się na równe nogi, biegać, miotać się od ścianu do ścianu, wutachować rękami*.

4.1.6. НАПРУЖЕННЯ: укр. *зціпити зуби*;

польськ. *zaciśnąć zęby*.

4.1.7. ПОЛЕГШЕННЯ: укр. *дихати на повні груди*;

польськ. *odetchnąć pełną piersią*.

4.2.1. ГОРДІСТЬ: укр. *високо нести голову, розпирати груди*;

польськ. *chodzić z wysoko uniesioną głową, duma rozpięta czyjąś pierś, wypiąć pierś, kroczyć z podniesionym czołem*.

4.2.2. ПИХА: укр. *дерти носа, кирпу гнути, дерти голову, копилити губи, відставляти губу, поглядати згору, не схилити голову*;

польськ. *zadzierać nosa, chodzić z zadartą głową, patrzeć na kogoś z góry, mieć twarde kark, robić urzędową minę*.

4.2.3. ВПЕВНЕНІСТЬ: укр. *дивитися прямо в очі, узявшись у боки*;

польськ. *patrzeć prosto w oczy, wziąć się pod boki*.

4.2.4. РОЗЧАРУВАННЯ: укр. *руки опустилися*;

польськ. *ręce opadają*.

П'яту, останню групу, складають ФО на позначення ставлення людини до співрозмовника або ситуації, у якій людина перебуває під час спілкування. Сюди віднесені фразеологізми з семантикою пошанування, співчуття, допомоги, обвинувачення, навмисного незвертання уваги, побажання успіху, презирства та ін.

5.1.1. ПОШАНУВАННЯ: укр. *схилити голову, зняти капелюх перед кимось, бити глибокі поклони, бити чолом, бити землі поклони, вдарити чолом*;

польськ. *chylić czoła, przed kimś uchylić kapelusza, kłaniać się w pas, uderzyć czołem przed kimś, pochylić ku komuś skronie, dotknąć palcami skroni*.

СПІВЧУТТЯ: укр. *плескати по спині*;

польськ. *poklepać po plecach, otoczyć kogoś ramieniem*.

5.1.3. ДОПОМОГА: укр. *подати братню руку, протягнути руку допомоги, витягти за вуха, спиратися на плече*;

польськ. *wyciągnąć do kogoś bratnią dłoń, podać pomocną dłoń, wyciągnąć kogoś za uszy, oprzeć się na czyimś ramieniu*.

5.1.4. ОБВИНУВАЧЕННЯ: укр. *тикати пальцем, штовхати в груди*;

польськ. *wułykać kogoś palcami*.

5.1.5. НАВМИСНЕ НЕЗВЕРТАННЯ УВАГИ: укр. *закрити очі на що-небудь, заплющити очі, дивитися крізь пальці*;

польськ. *przymknąć na coś oczy, patrzeć przez palce*.

5.1.6. БАЖАННЯ УСПІХУ: укр. *тримати за когось кулаки, схрепчувати пальці*; польськ. *trzymać za kogoś kciuki*.

5.1.7. ПРЕЗИРСТВО: укр. *показати дулю, показати нів руки, показати язика, показати середній палець, показати спину, вказати на двері, пронизувати очима, вернути ніс, вдарити по носі, кривити губи, не подати комусь руки, плювати в обличчя, сміятися у живі очі, сміятися під ніс, з-під вуса*;

польськ. *pokazać figę, pokazać gest Kozakiewicza, pokazać wała, pokazać język, pokazać środkowy palec, odwrócić się plecami, pokazać drzwi, zagrać komuś na nosie, popukać się w czoło, w głowę, zatrzaskać komuś drzwi przed nosem, nie podać komuś ręki, plunąć komuś w twarz, roześmiać się komuś w oczy, w twarz, uśmiechać się półgębkiem*.

5.1.8. СТАВЛЕННЯ В ЗАЛЕЖНІСТЬ: укр. *затиснути в кулак, тримати в кулаку;*

польськ. *zaciśnąć w pięść, trzymać w garści.*

5.1.9. ВИЗНАННЯ СЕБЕ ПЕРЕМОЖЕНИМ: укр. *підняти руки вгору;*

польськ. *podnieść ręce do góry.*

5.1.10. ВИЗВОЛЕННЯ: укр. *встати з колін;*

польськ. *podnieść się z kolan, móc spojrzeć koniem w oczy.*

5.1.11. КОКЕТЛИВІСТЬ: укр. *пускати бісики, пускати око, стріляти очима, грати очима до когось, ловити погляд, послати повітряний поцілунок, пускати гедзики очима, заглядати комусь в очі;*

польськ. *robić do kogoś słodkie oczka, puścić do kogoś perskie oko, strzelać oczkami, przewracać oczyma, świdrować oczkami, kręcić pupą, biodrami, maślane oczy, baranie oczy, trzepotać rzęsami, szczerzyć zęby.*

5.1.12. ПОКОРА та ПІДЛЕЩУВАННЯ: укр. *ходити на пальцях, падати на коліна, падати в ноги, бити лобом об землю, припасти до ніг, сидіти мов миша в норі, гнути спину, лизати руки, згинатися в три погібелі, скакати на задніх лапках, стелитися під ноги, гнутися в дугу, повзати на колінах, лягати до ніг, у ногах валятися, витягнутися в нитку;*

польськ. *chodzić koło kogoś na palcach, padać na kolana, padać do nóg, padać na twarz przed kimś,*

prosić o coś na kolanach, siedzieć jak mysz pod miotłą, pochylać kark, mieć giętki kark, jeść komuś z ręki, mieć kogoś u swoich stóp, lizać komuś stopy, czołgać się za pańską nogą, nadskakiwać komuś, leżeć komuś u stóp, przynieść coś komuś w zębach.

5.1.13. ВТРУЧАННЯ: укр. *сунути ніс;*

польськ. *wtykać nos w nieswoje sprawę.*

5.1.14. ОЦІНКА ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ПОВЕДІНКИ: укр. *хитати головою, кивати головою на когось, міряти очима, обводити очима;*

польськ. *zmierzyć wzrokiem, pokiwac nad kimś głową.*

З проведеного дослідження випливає, що фразеологічні одиниці на позначення невербальних засобів спілкування в українській та польській мовах найрегулярніше характеризують такі людські риси, як покору та підлещування, презирство, гнів, здивування, задоволення та любов. Соматичними компонентами, які найчастіше використовуються у зазначених фразеологізмах української та польської мов, є: очі (відповідно, 70, 61), рука (43, 40), голова (19, 19), палець (11, 8), нога (9, 5), ніс (8, 8), обличчя (8, 12). Отже, фразеологічні одиниці на позначення невербальних засобів спілкування у поляків та українців переважно збігаються, хоча існують деякі відмінності у тлумаченні та у плані наявності певної фразеологічної одиниці у конкретній мовній системі.

1. Čermak F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* / F. Čermak. – Praha : Universita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum, 2007. – S. 230.
2. *Słownik frazeologiczny z Bralezykiem* / [red. : A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz.]. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
3. Ibid.
4. Mrhačová E. Poncezová R. *Lidské tělo v polské a české frazeologii a idiomatice : česko-polský a polsko-český slovník* / E. Mrhačová, R. Poncezová. – Ostrava : Filozofická fakulta Ostravské univerzity. Nakladatelství Tilia, 2004.
5. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. *Словник фразеологічних синонімів* / [уклад. М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський]. – К. : Рад. школа, 1988.
6. *Фразеологічний словник української мови* : у 2 кн. / [за ред. : Л. С. Паламарчук, В. М. Білоноженко, В. О. Винник та ін.]. – К. : Наукова думка, 1993.
7. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. *Фразеологічний словник української мови* / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998.
8. *Словник фразеологізмів української мови* / [Ред. В. О. Винник]. – К. : Наукова думка, 2003.
9. *Фразеологический словарь русского языка* / [авт. кол. И. В. Федосов, А. Н. Лапицкий]. – М. : Юнвес, 2003.

S. Kozlovskij

NON-VERBAL MEANS OF COMMUNICATION IN FRAZEOLGY OF POLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

In this article the results of comparative exploration of frazeological units with the meaning of non-verbal means of communication in Polish and Ukrainian languages are observed.

Key words: phraseological unit, non-verbal means of communication, semantic group, system of a language, somatic component.